

Котюк Олександр Іванович,
асистент кафедри правосуддя юридичного факультету
Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
кандидат юридичних наук

ПІДСТАВИ ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

Згідно з ч. 2 ст. 223 КПК «підставами для проведення слідчої (розшукової) дії є наявність достатніх відомостей, що вказують на можливість досягнення її мети». Але означений підхід не є переконливим з огляду на те, що, по-перше, мета більшості слідчих (розшукових) дій у КПК не визначена, а тому її в кожному випадку визначатиме той, хто прийматиме рішення про проведення конкретної слідчої дії. Крім того, цей підхід не відповідає сучасному рівню наукових поглядів щодо цього питання. Адже, як відомо, вже традиційно вважається, що однією з визначальних умов забезпечення правомірності слідчих дій є наявність належних фактичних і правових підстав їх проведення. При цьому фактичними підставами визнаються конкретні обставини, що зумовлюють необхідність проведення відповідної слідчої дії, а правовими - наявність в уповноваженій особи повноважень на проведення слідчих дій в межах відповідного кримінального провадження та дотримання визначеного законом порядку прийняття рішення про проведення конкретної слідчої дії.

Проте й ці висновки потребують уточнень. Адже по суті обидва з названих видів підстав є правовими, оскільки використання неправових підстав було б порушенням принципу законності. А, по-друге, за такого підходу правові підстави проведення слідчих (розшукових) дій тут також зводяться лише до наявності у слідчого передбачених процесуальним законом загальних повноважень на проведення слідчої (розшукової) дії. Але ж очевидним є й те, що кожна з таких дій відзначається і змістовними, і процесуальними особливостями, а тому часто вимагає й спеціальних підстав, які стосуються саме її, і якими найчастіше є, наприклад, мотивована постанова, санкція прокурора чи дозвіл слідчого судді тощо.

З урахуванням цього, правові підстави проведення слідчих (розшукових) дій доречним було б поділяти на фактичні та процесуальні. Зокрема, фактичні підстави свідчать про обґрунтованість слідчої дії, а процесуальні - про її відповідність вимогам процесуального законодавства. В свою чергу і фактичні, і процесуальні підстави доречно поділяти на загальні та спеціальні.

За такого підходу *загальними фактичними підставами* проведення слідчої (розшукової) дії є наявність достатніх даних, які визначають необхідність її проведення, що обґрунтовується можливістю отримання необхідних фактичних даних або розв'язання іншого процесуального завдання в результаті проведення конкретної слідчої дії, та можливість

досягнення її мети. А з огляду на важливість чіткого усвідомлення мети кожної слідчої дії, вона мала б бути офіційно визначена в законі.

Проте слід враховувати, що в окремих випадках законодавець фактичні підстави проведення слідчих дій встановлює сам. Наприклад, експертиза призначається у випадках, коли для з'ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження, необхідні спеціальні знання; обшук проводиться, коли є достатні підстави вважати, що знаряддя кримінального правопорушення або майно, яке було здобуте у результаті його вчинення, знаходяться в певному приміщенні або місці чи в якої-небудь особи тощо. Такі передбачені в законі фактичні підстави конкретної слідчої дії і є *спеціальними фактичними підставами* її проведення. Причому якщо такі фактичні підстави в законі не передбачені, а слідча дія пов'язана з втручанням в права та законні інтереси її учасників, то вони потребують належного процесуального обґрунтування у відповідній постанові (ухвалі). От тому і з практичного, і з техніко-юридичного погляду було б бажано, щоб такі підстави були визначені в законі щодо кожної слідчої дії.

Що ж до *загальних процесуальних підстав* проведення слідчої дії, то ними є відповідні загальні процесуальні (процедурні) передумови її проведення, що передбачені процесуальним законодавством. Зокрема, це насамперед: наявність такої слідчої дії в кримінально-процесуальному законі як одного з визначених ним засобів розв'язання завдань кримінального провадження; наявність відкритого провадження у справі (за винятком огляду місця події); наявність належних повноважень посадової особи на проведення саме цієї слідчої дії; відсутність у законі спеціальних обмежень на її проведення тощо.

Але іноді виникає потреба й в наявності додаткових - спеціальних процесуальних підстав для проведення слідчої (розшукової) дії, які стосуються лише конкретних з них. Зокрема, це, наприклад, ухвалення відповідної постанови; отримання санкції слідчого судді чи прокурора; наявність доручення слідчого органу дізнання на проведення слідчої (розшукової) дії у справі, яка перебуває у його провадженні; наявність клопотання учасника процесу про проведення слідчої (розшукової) дії тощо. Такі процесуальні вимоги, які ставляться до окремих слідчих (розшукових) дій і є *спеціальними процесуальними підставами* їх проведення.

Практично наявність і фактичних, і процесуальних підстав проведення слідчих (розшукових) дій простежуються у постанові (ухвалі) про їх проведення, у якій мотивувальна частина починається словами «розглянувши матеріали кримінального провадження, встановив...» після чого йде виклад мотивованого обґрунтування фактичних підстав її проведення. А після цього зазначається, що, враховуючи викладене, та керуючись відповідними статтями КПК (якими передбачені процесуальні вимоги до проведення слідчої дії), постановив, після чого йде виклад її резолютивної частини.